

Azərbaycan elminə ağır itki üz verib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının sədri - görkəmli Azərbaycan alimi, akademik **Arif Şəfaət oğlu Mehdiyev** dekabrın 19-da 82 yaşında vəfat edib.

1934-cü il dekabrın 19-da elmi, pedaqoji və dövlətçilik fəaliyyəti ilə seçilən, fizika və kosmik tədqiqatlar sahəsində tanınmış alim, görkəmli dövlət xadimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının sədri, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Arif Şəfaət oğlu Mehdiyev anadan olmuşdur.

Arif Şəfaət oğlu Mehdiyev Bakı şəhərində XX əsrin görkəmli Azərbaycan ziyalılarından olan, respublikamızın elminin və təhsilinin inkişafında böyük rolu və

parlaq dəst-xətti olan, bu gün də yüksək ehtiram və hörmətlə xatırlanan akademik Səfaət Mehdiyevin ailəsində dünyaya göz açmışdır. 1952-ci ildə Bakı şəhərində orta məktəbi bitirən Arif Mehdiyev həmin ildə Moskva Elektrotexniki Rabitə İnstitutuna daxil olmuşdur. O, 1957-ci ildə həmin institutdan məzun olaraq, radiorabitə mühəndisi ixtisasına yiyələnmişdir. A.Ş.Mehdiyev 1957-1961-ci illərdə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutunda elmi işçi, 1965-1974-cü illərdə isə baş elmi işçi vəzifələrində işləmişdir. O, 1961-1965-ci illərdə SSRİ Elektron Sənayesi Nazirliyinin Moskva və Leningrad (indiki Sankt-Peterburq) şəhərlərində yerləşən müəssisələrində mühəndis və böyük mühəndis vəzifələrində çalışmışdır.

A.Ş.Mehdiyevin 1966-1968-ci illərdə Sankt-Peterburq şəhərindəki İoffe adına Fizika-Texnika İnstitutunda elmi ezamiyyətdə olması onun bir alim kimi formalaşmasında xüsusi rol oynamışdır.

A.Ş.Mehdiyev 1972-1973-cü illərdə İngiltərənin Oksford şəhərindəki Klarendon Laboratoriyasında və 1981-1982-ci illərdə Roma Universitetində elmi ezamiyyətdə olmuş və yarımkeçiricilər fizikası sahəsində elmi tədqiqatlar aparmışdır.

A.Ş.Mehdiyev 1973-cü ildə Azərbaycan SSR EA Rəyasət Heyətinin qərarı ilə yaradılmış “Xəzər” Elmi Mərkəzinin elmi işlər üzrə direktor müavini, 1979-1982-ci illərdə həmin mərkəzin bazası əsasında yaradılmış Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Təbii Ehtiyatların Kosmik Tədqiqi İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini vəzifəsində işləmiş, 1982-1991-ci illərdə isə yeni təşkil olunmuş Kosmik Tədqiqatlar Elmi-İstehsalat Birliyinin baş direktorunun birinci müavini vəzifəsində çalışmışdır.

A.Ş.Mehdiyev 1969-cu ildə fizika-riyaziyyat elmləri namizədi elmi dərəcəsi, 1984-cü ildə fizika-riyaziyyat elmləri doktoru elmi dərəcəsi, 1987-ci ildə isə professor elmi adı almışdır.

1992-ci ildə A.Ş.Mehdiyevin təşəbbüsü ilə Kosmik Tədqiqatlar Elmi-İstehsalat Birliyinin bazası əsasında Azərbaycan Milli Aerokosmik Agentliyi yaradılmış və 2003-cü ilədək o, həmin agentliyin ilk baş direktoru vəzifəsində çalışmışdır.

A.Ş.Mehdiyev 2001-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü və AMEA-nın vitse-prezidenti seçilmişdir.

A.Ş.Mehdiyev 2002-ci ildən ömrünün sonuna kimi Milli Aviasiya Akademiyasının “Ətraf mühitin aerokosmik monitorinqi” kafedrasına rəhbərlik edirdi.

Onun rəhbərliyi altında 7 elmlər doktoru və 20-dək elmlər namizədi dissertasiya işlərini müdafiə etmişlər.

Akademik A.Ş.Mehdiyev 300-dən artıq çap olunmuş elmi işin, o cümlədən 45-dən çox ixtiranın müəllifi olmuşdur. Onun elmi məqalələri “Physica Status Solidi”, “Физика и техника полупроводников”, “Remote Sensing Reviews” və s. kimi nüfuzlu beynəlxalq elmi jurnallarda və məcmuələrdə dərc olunmuş və bu elmi məqalələrə dünya alimləri tərəfindən 100-dən artıq istinad olmuşdur.

A.Ş.Mehdiyev 1992-ci ildə Beynəlxalq Mühəndislik Akademiyasına həqiqi üzv, 1996-cı ildə isə Amerika Aeronavtika və Astronavtika İnstitutuna üzv seçilmişdir. O, 1996-cı ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Asiya və Sakit Okean Hövzəsi Ölkələri üzrə İqtisadi və Sosial Komissiyasının Azərbaycan üzrə koordinatoru təyin edilmişdir.

A.Ş.Mehdiyevin elmi fəaliyyətində elektron texnikası üçün cihazların işlənilməsi mühüm yer tutmuşdur. Belə ki, yarımqeçiricilərdə optik və fotoelektrik xassələrin fundamental tədqiqatları sahəsində onun əldə etdiyi nəticələr əsasında yeni yarımqeçirici cihazlar hazırlanmış və həmin cihazlar praktikada tətbiq olunmuşdur.

1975-ci ildən başlayaraq A.Ş.Mehdiyev ətraf mühitin kosmik üsullarla tədqiqinin fiziki-texniki problemlərinin həlli istiqamətində çalışmışdır. A.Ş.Mehdiyevin bilavasitə iştirakı ilə yerüstü avtomatlaşdırılmış informasiya-ölçü kompleksləri tərkibində hidrometeoroloji və ekoloji parametrlərin yığılması və emalı üçün elektromaqnit dalğalarının müxtəlif diapozonlarında işləyən spektral ölçü cihazları yaradılmışdır. Bu cihazlar və informasiya-ölçü kompleksləri çoxsəviyyəli beynəlxalq aerokosmik eksperimentlərin aparılması zamanı tədqiqatçıları peykaltı ölçmələrlə təmin etməyə imkan vermişdir. Yerüstü və Kosmosdan alınan verilənlərin qəbulu, emalı və tematik təhlili ilə bağlı A.Ş.Mehdiyevin rəhbərliyi altında aparılmış işlər Azərbaycanda Coğrafi Məlumat Sistemlərinin inkişafına təkan vermişdir.

A.Ş.Mehdiyev Varşava Müqaviləsi iştirakçısı olan ölkələrin kosmik məsələlər üzrə “İnterkosmos” Dövlətlərarası Şurasının idarə heyətinin üzvü olmuş və 1975-ci

ildən SSRİ-nin süqutunadək həmin şuranın bütün proqramları və layihələrində fəal iştirak etmişdir. 1984-cü ildə “İnterkosmos” proqramı çərçivəsində Şəki-Zaqatala poliqonunda təbii obyektlərin tədqiq olunması məqsədilə keçirilmiş peykaltı eksperimentlərdə A.Ş.Mehdiyevin rolunu və əməyini xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır.

A.Ş.Mehdiyev kosmik fəzanın tədqiqi üçün peyk cihazlarının yaradılmasında fəal iştirak etmişdir. Bu cihazlardan RS-17 rentgen spektrometri “Salyut-Soyuz” orbital kompleksinin bortunda, “Pulsar-X-1” rentgen teleskopu isə “Mir” orbital stansiyasında uzun müddət uğurla işləmişdir.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, A.Ş.Mehdiyevin 1975-ci ildən Azərbaycanın və keçmiş SSRİ-nin direktiv orqanlarının qərarı ilə yerinə yetirilmiş və müvəffəqiyyətlə tətbiq edilmiş 20-dən çox hərbi təyinatlı məxfi, tam məxfi və dövlət məxfi quruluşu daşıyan elmi-tədqiqat, təcrübi-konstruktor işlərinin elmi rəhbəri və fəal iştirakçısı olması diqqəti xüsusi olaraq cəlb edir.

İngilis və rus dillərini mükəmməl bilməsi sayəsində A.Ş.Mehdiyevin ABŞ, Rusiya, Avstriya, Niderland, Avstraliya, Macarıstan, Bolqarıstan və digər ölkələrdə keçirilmiş mötəbər beynəlxalq elmi konqres, simpozium və konfranslarda fəal iştirak etməsi gələcək illərdə onun dünyanın qabaqcıl elm mərkəzləri və alimləri ilə elmi əlaqələr qurması üçün zəmin yaratmışdır.

Arif Mehdiyev hər zaman beynəlxalq əlaqələrin genişləndirilməsinə, xarici ölkələrin alim və mütəxəssisləri ilə faydalı elmi əməkdaşlığa, təcrübə mübadiləsinə xüsusi əhəmiyyət vermiş və bu istiqamətdə əməli addımlar atmışdır. 1977-ci və 1980-cı illərdə “Xəzər” Elmi Mərkəzində BMT-nin Beynəlxalq tədris seminarlarının keçirilməsi və həmin seminarlarda dünyanın inkişaf etməkdə olan müxtəlif ölkələrindən 33 nümayəndənin iştirak etməsi təşkilatın beynəlxalq əlaqələrini daha da genişləndirmişdi. Bu seminarların əsas təşkilatçılarından biri kimi A.Ş.Mehdiyevin rolunu xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır.

Arif Şəfaət oğlu Mehdiyevin fəaliyyətinə qiymət verərkən, keçən əsrin çətin 90-cı illərində onun Kosmik Tədqiqatlar Elmi-İstehsalat Birliyini qoruyub saxlamaq sahəsindəki rolunu xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Yada salmaq lazımdır ki, Kosmik Tədqiqatlar Elmi-İstehsalat Birliyi Ümumittifaq Təşkilatı olub, Moskvadan

maliyyələşdirilirdi. SSRİ-nin dağılmasından sonra ortaya çıxan yeni maliyyə probleminin təcili həlli məsələsinin öhdəsindən Arif müəllim böyük çətinliklər bahasına olsa da belə, uğurla gələ bilmişdir.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra Kosmik Tədqiqatlar Elmi-İstehsalat Birliyinin beynəlxalq əlaqələri genişlənmişdir və A.Ş.Mehdiyev 1992-ci ildə ABŞ-da keçirilmiş Dünya Kosmik Konqresində, 1993-cü ildə BMT-nin Kosmos üzrə Komitəsinin Nyu-Yorkda keçirdiyi iclasda və 1994-cü ildə BMT-nin Çin Xalq Respublikasında Yerin kosmosdan öyrənilməsi üzrə keçirdiyi Nazirlər konfransında Azərbaycanı layiqincə təmsil etmişdir. BMT-nin Çin Xalq Respublikasında keçirdiyi Nazirlər konfransında məruzə edən A.Ş.Mehdiyev Azərbaycanda Yerin kosmosdan tədqiqi barəsində ətraflı məlumat vermişdir. Bu konfransdan sonra Arif Mehdiyevin BMT-nin Asiya və Sakit Okean üzrə İqtisadi Komissiyasının sədrinə yazdığı məktuba əsasən Azərbaycan Milli Aerokosmik Agentliyinin əməkdaşları bilavasitə onun rəhbərliyi altında 1995-ci ildə Pakistan, Tailand, Filippin və Malayziyanın müvafiq kosmik tədqiqatlar mərkəzlərinin işi ilə yaxından tanış olmaq üçün həmin ölkələrə ezam olunmuşlar.

Tailandda A.Ş.Mehdiyevin Asiya Texnologiya İnstitutunun rektoru ilə imzaladığı protokola uyğun olaraq Azərbaycan Milli Aerokosmik Agentliyinin bir çox əməkdaşı həmin institutda iki illik magistr kursunu bitirmiş və master elmi dərəcəsinə almışlar.

Arif Mehdiyevin Avropa Kosmik Agentliyi və Hindistan Kosmik Mərkəzi ilə yaratdığı sıx əməkdaşlıq əlaqələri sayəsində Azərbaycan Milli Aerokosmik Agentliyinin bir neçə əməkdaşı İtaliyanın Fraskati, Hollandiyanın Enşede və Hindistanın Banqalor şəhərlərində yerləşən Yerin kosmosdan öyrənilməsi Elmi-Tədqiqat Mərkəzlərində uzunmüddətli təkmilləşmədə olmuş, elmi işlər aparmış və ixtisasartırma kursları keçmişlər.

Arif Mehdiyevin təşəbbüsü ilə 1997-ci ildə Bakıda BMT-nin Asiya və Sakit Okean üzrə İqtisadi Komissiyası və Avropa Kosmik Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə 11 ölkənin nümayəndəsinin iştirak etdiyi yüksək səviyyədə regional seminar təşkil edilmişdir. Arif müəllimin təklifi ilə FAO (BMT-nin kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsulları üzrə təşkilatı) 1999-2001-ci illər ərzində Agentlikdə yerinə yetirilən

“Azərbaycanın bitki örtüyünün aerokosmik üsullarla öyrənilməsi” layihəsini maliyyələşdirdi. İlk dəfə olaraq kosmik məlumatlar əsasında Azərbaycanın kənd təsərrüfatı üçün müxtəlif rəqəmli xəritələrin yaradılması məsələsi öz həllini tapmışdır.

Arif Mehdiyev 1999-cu ildə Vyanada keçirilən “YUNISPEYS-3” Ümumdünya Konqresində iştirak etmişdir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, “YUNISPEYS” adı altında keçirilən konqreslər kosmosla bağlı global problemlərə həsr olunmuş ən nüfuzlu beynəlxalq tədbirdir və indiyə qədər onun cəmi 3 dəfə (1968, 1982 və 1999-cu illərdə) konqresi keçirilmişdir. Arif Mehdiyev həmin konqresin sənədlərinin hazırlanması üçün yaradılmış Şərqi Avropa ölkələrindən olan iki nümayəndədən biri kimi redaksiya heyətinin tərkibinə seçilmişdir. Onun iştirakı ilə kosmik tədqiqatlar sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığa şərait yaradan bir sıra sənədlər işlənib hazırlanmışdır.

Akademik A.Ş.Mehdiyevin son illəri əhatə edən elmi fəaliyyəti ekoloji problemlərin Yerin Kosmosdan alınan məlumatları vasitəsilə ilə həllinə həsr olunmuşdur. Bu istiqamətdə aparılan elmi tədqiqatlar Milli Aviasiya Akademiyasının “Ətraf mühitin aerokosmik monitorinqi” kafedrasının nəzdində fəaliyyət göstərən və A.Ş.Mehdiyevin rəhbərlik etdiyi Aerokosmik monitorinq problem laboratoriyasının əməkdaşları tərəfindən uğurla davam etdirilir. Bu tədqiqatlar nəticəsində Xəzər dənizinin akvatoriyasında neft məhsulları ilə çirklənmələrin qeydə alınıb qiymətləndirilməsi məqsədilə radiolokasiya sistemi vasitəsilə alınmış təsvirlərdən istifadə olunmuş və təsvirlərin emalı nəticəsində çox kiçik ölçülü neft ləkələrinin qeydə alınması, onların istiqamətinin və yerdəyişmə sürətinin müəyyənləşdirilməsi yüksək dəqiqliklə həyata keçirilmişdir.

Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri Heydər Əliyev akademik A.Ş.Mehdiyevə böyük etimad göstərərək, 2002-ci ildə onu Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamı ilə çox məsuliyyətli bir dövlət qurumuna - Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının (AAK) sədri vəzifəsinə təyin etmişdir. Bu vəzifədə uğurla fəaliyyət göstərən akademik A.Ş.Mehdiyevin yüksək ixtisaslı elmi və elmi-pedaqoji kadrların attestasiyası sahəsində bir dövlət xadimi kimi səmərəli fəaliyyətini və fədakar xidmətlərini xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır. Ali Attestasiya Komissiyasının qanunverici bazasının

formalaşdırılması və zamanın tələbinə uyğun təkmilləşdirilməsi, ali təhsilin doktorantura səviyyəsi, elmi və elmi-pedaqoji işçilərə elmi dərəcələrin verilməsi üzrə ixtisasların siyahısının YUNESKO-nun qəbul etdiyi elmi ixtisas siyahılarına uyğunlaşdırılması, Azərbaycan Respublikasında dissertasiyaların əsas nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən dövrü elmi nəşrlərə dair vahid qaydalar sisteminin işlənilib hazırlanması, dissertasiyaların əsas nəticələrinə dair nüfuzlu beynəlxalq elmi jurnallarda məqalələrin dərc olunması və mötəbər beynəlxalq elmi konfranslarda məruzələr edilməsinə dair AAK-ın Əsasnaməsindən irəli gələn tələbin həyata keçirilməsi ilə bağlı A.Ş.Mehdiyev öz səmərəli fəaliyyəti ilə həm yüksək ixtisaslı elmi və elmi-pedaqoji kadrların attestasiyasının şəffaf və obyektiv olmasında, həm də Azərbaycan elminin beynəlxalq aləmdə səviyyəsinin və nüfuzunun yüksəlməsində çox mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Akademik A.Ş.Mehdiyev 2009-cu ildən “Azərbaycan-Belarus” dostluq və əməkdaşlıq cəmiyyətinin sədri kimi fəaliyyət göstərmiş və bu ictimai fəaliyyət sahəsindəki xidmətlərinə görə o, 2013-cü ildə Belarus Respublikasının Prezidenti Aleksandr Lukaşenkonun müvafiq sərəncamı ilə “Fransisk Skorina” medalı ilə təltif olunmuşdur.

Akademik A.Ş.Mehdiyevin həm dövlət xadimi kimi göstərdiyi xidmətlər, həm də elm, texnika və təhsil sahəsindəki səmərəli fəaliyyəti və fədakar əməyi dövlətimiz tərəfindən layiqincə qiymətləndirilmişdir. O, 1979-cu ildə “Şərəf Nişanı”, 2009-cu ildə “Şöhrət” və 2014-cü ildə “Şərəf” ordenləri ilə təltif olunmuşdur. Akademik A.Ş.Mehdiyev 1990-cı ildə Azərbaycan SSR “Əməkdar elm və texnika xadimi” fəxri adı almış, 1991-ci ildə isə Azərbaycan SSR Dövlət Mükafatına layiq görülmüşdür. A.Ş.Mehdiyev 2004-cü ildə akademik Yusif Məmmədəliyev adına medalla, 2005-ci ildə Rusiya Kosmonavtika Federasiyasının akademik S.P.Korolyov adına medalı ilə, həmin ildə Beynəlxalq Mühəndislik Akademiyasının Böyük qızıl medalı ilə, 2011-ci ildə Beynəlxalq Mühəndislik Akademiyasının “Mühəndislik şöhrəti” medalı ilə, 2013-cü ildə həmin akademiyanın “Mühəndislik Rəşadəti” qızıl medalı ilə təltif olunmuşdur. Akademik A.Ş.Mehdiyev 2015-ci ildə BMT-nin İctimai Təltiflər Şurasının qərarı ilə “Şahənə xidmətlərinə görə” ordeni ilə təltif edilmişdir.

A. Ş. Mehdiyev ilk növbədə özünə qarşı çox tələbkar, öz üzərində daim işləyən və təvazökar bir insan olmuşdur. Məqsədlərin düzgün seçilməsində, qiymətləndirilməsində və həyata keçirməsində yüksək intellekti, səbirliliyi, dözümlülüyü, geniş düşünmə qabiliyyəti ona hər zaman yardımçı olmuşdur.

A.Ş.Mehdiyev qayğıkeş ailə başçısı olmaqla bərabər, həm də vətəndaş, vətənpərvər insan və sadıq dost üçün lazım olan bütün yüksək keyfiyyətlərə malik olmuşdur. Belə ki, onun daxili dünyası təkcə onun şəxsi həyatı ilə bağlı deyil, həm də ölkəsi və xalqı ilə bağlı hadisələrin təsiri ilə formalaşmışdır. Arif Mehdiyev öz xalqının tarixinə, mədəniyyətinə, adət və ənənələrinə böyük hörmət və ehtiramla yanaşan bir insan olmuşdur. Bu onun yüksək əxlaqi potensialından və mənəvi zənginliyindən xəbər verir.

Həyatda yolunu sapmadan enişli-yoxuşlu yolları şərəflə və müvəffəqiyyətlə keçən, ləyaqəti hər şeydən üstün tutan, geniş həyat təcrübəsinə malik olan Arif müəllim çox optimist bir insan olmaqla, Azərbaycanın və elmimizin parlaq gələcəyinə böyük əminliklə inanırdı. O, respublikamızın və elmimizin sabahının etibarlı təminatını pragmatik düşüncəyə və geniş erudisiyaya malik olan Prezidentimiz İlham Əliyevin düzgün siyasəti və çevik diplomatiyası sayəsində artıq bərqərar olmuş qüdrətli dövlətimizdə, respublikamızda hökm sürən siyasi sabitlikdə, güclü iqtisadiyyatımızda, gündən-günə peşəkarlaşan kadr potensialımızın olmasında görürdü.

Akademik Arif Mehdiyev dövlət, cəmiyyət, elmi və pedaqoji ictimaiyyət tərəfindən birmənalı şəkildə qəbul olunan bütöv bir şəxsiyyət olmuşdur.

Arif Mehdiyev Azərbaycan elminin tarixində və Ali Attestasiya Komissiyasının kollektivinin qəlbində hər zaman yaşayacaq.

Allah rəhmət eləsin! Ruhü şad olsun !